

Sukupuoli ja kansa

R a d a B o r i ć

”Naisrauhanaktivistit Kosovosta ja Serbiasta sopivat Kosovon itsenäisyydestä.”

”Viime viikko oli virstanpylväs pysyvälle rauhalle Kosovossa, Serbiassa ja ympäröivillä alueilla. Naisten rauhanliitto (*Ženska mirovna koalicija*), joka koostuu Kosovon naisten verkostosta (*Kosovo Women's Network*) ja Serbian Naiset mustissa -liikkeestä (*Žene u crnom Srbije*), molemmat itsenäisiä kansalaisaloitteita, jotka pohjaavat naisten väliselle solidaarisuudelle, puolsivat ”Kosovon itsenäisyyttä ja alueellista yhtenäisyyttä kansalaisvaltiona, jolla on toimiva juridinen systeemi”. He myös vaativat, että ”kaikkien kansalaisten – naisten ja miesten – tarpeet voisivat muodostaa pohjan rauhalle ja turvallisuudelle.”

Tämä julkilausuma esitettiin syyskuussa 2006, kansainvälisen yhteisön välittämien neuvottelujen poliittisten eliittien kesken ollessa edelleen jakaantuneet voimakkaasti kahtia: ”ei mitään muuta kuin itsenäisyys” Kosovon puolella ja ”mitä tahansa paitsi itsenäisyys” Serbian puolella.

Pettivätkö serbialaiset naiset oman kansansa/ kansallisvaltionsa? Mikä on erilaisen politiikan ja etiikan hinta?

Mikä on sukupuolen
suhde kansakuntaan?

Kun puhun sukupuolesta, keskityn niihin toi-

mintatapoihin, joilla naisjärjestöt Kroatiassa ovat suhtautuneet kansakuntaan, nationalismiin ja sotaan 1900-luvun viimeisen vuosikymmenen aikana. Kansakuntaa,¹ nationalismia sekä sotaa Kroatiassa lähestyn feministisen etiikan perspektiivistä.²

Jugoslavian hajoamista innoitti ja kuvasi nationalismi(e)n purkaus. Nationalistiset politiikat kukoistivat 1990-luvulla ja toivat takaisin käsitykset patriarkalisesta perheestä, johon kuului miesten valmistautuminen sodankäyntiin ja naisten tuki miesten sotatoimille. Naisten käytännölliset huolenaiheet syntyivät heidän konkreettisesta elämäntilanteestaan käsittäen ruuan ja suojan kaltaisia jokapäiväisiä tarpeita, ”jotka eivät yleensä kyseenalaistaneet vallitsevia alistussuhteita.”³

1990-luvun alussa, jolloin yhteiskunnan hajaantumisen ja hajoamisen myötä politiikan ja sosiaalisen toiminnan ensisijaiseksi tavoitteeksi muodostui tarve varmistaa oman yhteisön (eli tässä yhteydessä kansakunnan) turvallisuus ja jatkuvuus. Tämä politiikka ”puki” naiset perinnekuihin ja jäädyytti heidän roolinsa äiteinä, jotka turvaavat ”vanhat, hyvät (luonnolliset!) arvot”. Lisäksi se esitti naiset uhreina, jotka tarvitsevat suojelua (josta myöhemmin tuli yleinen puolustus jatkuvalla väkivallalle!).

Kansallisen hoivapolitiikan naisliike

Ensimmäisten poliittisten, puolisolitaallisten konfliktien ja myöhemmin sodan myötä naisten presentaatio ja representaatio mediassa ja päivän politiikassa samaisti naiset symbolitasolla valti-oon/kansaan. Kroatiassa naisten suhtautumisessa

valtioon/kansaan voi 1990-luvulla nähdä kaksi eri poliittista suuntausta. Monet naisryhmät⁴, joita syntyi konfliktin/sodan aikana tulivat/joutuivat osallisiksi vahvasta kansaan kohdistuvasta (nationalistisesta) politiikasta.

Kroatian tunnetuin kansallinen naisliike *Bedem ljubavi* (kirjaimellisesti Rakkauden muuri, kansainvälisesti tunnettu nimellä Mothers for Peace) edusti ”kansallista hoivapolitiikkaa”. Naisten järjestäytyivät alkuvaiheessa juuri hoivapolitiikan ympärille – äidin legitiimi toive suojella lapsiaan mahdollisen sodan uhalta. He järjestäytyivät saadakseen poikansa pois Jugoslavian armeijasta (juuri sodan kynnyksellä), protestoivat Zagrebin keskusaukiolla, järjestivät busseja Jugoslavian armeijan päämajaan Belgradiin ja pitivät neuvotteluita Jugoslavian asevoimien kanssa vapauttaakseen poikansa armeijasta. Nämä täysin oikeutetut toimet sopivat myös hyvin kansallis(mielis)een retoriikkaan. Naisista tuli kansan suojelijoita (kodin ”tulipesän suojelijoita” Kroatian kansallisessa symboliikassa), heidän roolinsa sementoitiin ja heidät tulkittiin ”kansallisen kamppailun välineeksi”. Naiset, jotka liittyivät Rakkauden muuriin edustivat hoivapolitiikkaa tavalla, joka käsitti välittämisen vain ”omien” osalta. Heidän oikeutettu huoli pojistaan ei loppujen lopuksi kasvanut hoivapolitiikaksi, joka olisi estänyt heitä lähettämästä poikiaan *mihinkään* armeijaan tai *mihinkään* sotaan.

Sodan edetessä naisten aluksi voimakas poliittinen ääni vaimennettiin tai kanavoitiin uusiin tarkoituksiin. Heistä tuli symbolisia äitejä tai leskiä, jotka representoitiin ”heinä joita on puolustettava”. He suostuivat (passiiviseen) historiasta tunnettuun rooliin: keräämään sukua ja savukkeita ”meidän vihollisia vastaan sotiville pojillemme” tai syöttämään kynttilöitä keskustorin ristin juurella, jossa lukee Jumala suojelkoon Kroatiaa (ei sen poikia!) aina jonkun kaatuessa.

Heidän toimintansa tuki sitä politiikkaa, jonka tarkoituksena oli säilyttää ne arvot, jotka ovat syntyneet miesten moraalisisista kokemuksista eivätkä siten eronneet miesten suhtautumisesta

sotaan. Tosiasiassa se vain pahensi naisten alistamista. Äitien sodan vastaisesta liikkeestä tulikin isien pidennetty käsi, johon nämä heti tarttuivat.

Nationalistisen diskurssin ei ollut ainoastaan helpompi esiintyä naisiin liitettyjen uhriroolien kautta (”puolustakaa meidän naisiamme”), vaan se mahdollisti myös koko Kroatian, kroatialaisen kansakunnan esittämisen sodan uhrina (raiskattu Kroatia, luki monen sanomalehtiartikkelin otsikossa).

Isänmaallisten naisryhmien poliittisella toiminnalla ei ollut yhteyttä itse hoivapolitiikan arvoon, vaan se rajoittui kansallisen hoivapolitiikan puolustamiseen. Naisliikkeiden käsitys, että naiset voisivat jatkaa hoivapolitiikkaa riippumatta siitä, miten se vaikuttaisi heidän omiin sosiaalisiin ja poliittisiin oloihinsa, johti tilanteeseen, jossa nationalistinen diskurssi käänsi naisten hoivapolitiikan kansankunnan eduksi sodassa. Naisliikkeiden sodanvastainen toiminta kääntyikin tukemaan juuri niitä nationalistisia argumentteja, jotka olivat mahdollistaneet sodan, sen julmuudet ja ihmisoikeuksien loukkaukset.

Kansallismielinen diskurssi kykeni (mutta naiset eivät) turvautumaan poliittisiin lausahduksiin, joihin kuuluu myös naispoliitikko Gordana Turićin vuonna 1992 pitämä puhe Kroatian parlamentissa: ”Jokaisen naisen tulisi olla ylpeä voidessaan lähettää poikansa kotimaansa alttarille...” Hänen poikansa, valitettavasti, kaatui muutama kuukausi myöhemmin ja minä ihmettelen korvasiko (abstrakti) valtio (voiko se korvatakaan?) koskaan hänelle tätä todellista menetystä.

Huolenpidon rajoittaminen ei ainoastaan sulkenut välittämisen rajojen ulkopuolelle *toisia*, vaan enenevissä määrin rajasi pois myös ne muutamat ihmiset tai ryhmät jotka vastustivat kansallista politiikkaa.

Feministisen hoivapolitiikan etiikka

Vastakkainasettelu niiden naisten, jotka järjestäytyivät sodan alkuvaiheessa kansan (miesten) ”pyhien päämäärien” puolesta ja niiden, jotka

perustivat toimintansa feministisille periaatteille (hoivapolitiikan ulottaminen myös *toisiin*) merkitsi eroa naisliikkeiden ja feminististen liikkeiden välillä. Ajatus omaa kansakuntaa kohtaan osoitetusta lojaalisuudesta jakoi kahtia sotaa edeltäneen kroatialaisen feminismin, niin sanotun Trešnjevka-ryhmän, joka oli organisoitunut itäblokin ensimmäisen SOS-puhelinlinjan pahoinpidellyille naisille.

Ensimmäistä kertaa itse etiikka kyseenalaistettiin. Koska miesten kokemuksista syntynyt eettinen perinne oikeutti vallitsevan toiminnan, feministiset järjestöt, joita Kroatiassa syntyi vastustamaan sotaa, alkoivat julkisesti kyseenalaistaa aikaisemmin ”eettisesti hyväksyttäviä toimia”. Määritellään moraalisuuden toisin feministiset järjestöt kykenivät tarjoamaan vaihtoehtoisia toimintamuotoja oikeuttaen samalla naisten toisenlaisen kokemuksen ja mahdollistaen poliittisesti kumouksellisemman toiminnan.

Kansallismielinen diskurssi ja sen edustus mediassa oli niin vahvaa, että se rikkoi myös sotaa edeltäneen SOS-puhelimen ympärille syntyneen feministisen ryhmän (Trešnjevka-ryhmä). Tämä jako oli hyvin kivulias jo senkin takia, että Trešnjevka oli osa jugoslaviaalaista feminististä liikettä ja eron myötä eilispäivän siskoista (ilmaisu jota käytettiin viittaamaan serbialaisiin naisiin) tuli ei vain ”vihollispuolen” naisia, vaan vihollisia sinänsä.

Feministiset naiskeitaat ja sodan vastainen toiminta

Feminististen liikkeiden jakautuminen oli tunnusomaista koko 1990-luvun ajan. Naisliike Nona (myöhemmin O-zona), jonka jäsenistä osa tuli Trešnjevkasta, hyökkäsi johtavassa poliittisessa päivälehdessä *Vjesnikissä* Naisuhrien keskuksen (*Centar za žene žrtve rata*) jäseniä vastaan. Artikkelissaan ”Selvä kanta hyökkääjästä” he kirjoittivat: ”kulttuurisesta profiilistaan huolimatta Nona eroaa muista naisliikkeistä ja järjestöistä siinä, että sillä on selkeä poliittinen kanta sodasta ja sen aloittajasta. Nona *selvästi*

herjaa sotasyöllistä Serbiaa hyökkääjänä ja useita muita naisjärjestöjä (Naisten lobby [*Ženski lobby*], Naisuhrien keskus ja Zagrebin autonominen naisten talo [*Autonomna ženska kuća Zagreb*]) siitä, että ne kannattavat ajatusta jaetusta sotasyöllisyydestä kaikkien entisen Jugoslavian tasavaltojen poliittisen johtajien kesken” vaatien oikeutta ”nimetä syyllinen” – syyllisen nimeäminen oli poliittisen miesdiskurssin suosituin slogan – he sanoutuivat irti vastuusta koskien niitä rikoksia, joita ”heidän” miehensä olivat tehneet sodan aikana. (Vjesnik 1995.) Nonan mielestä jaetun syyllisyyden kannattajat yksinkertaisesti olivat väärässä siinä, että kaikilla poliittisilla johtajilla olisi vastuu sodasta.

Sodan alkuvaiheissa – ja ”sota on äärimmäinen muoto mieskeskeisestä sosiaalisesta järjestyksestä, jossa niin siviilissä koettu kuin yhteisön ulkopuolelta tuleva väkivalta naisia kohtaan jakavat yhteisiä piirteitä” – eräviä naisten ääniä (mikä tahansa ääni, jos se ei noudattanut virallista, nationalistista ja vihamielisyyttä levittävää laulua), eri etiikkoja tai eräviä toimintatapoja ei hyväksytty (Hanmer 2000.) Yksityishenkilöiden sodan ja väkivallan vastaisista toimista rankaistiin ankarasti.

Naiskirjailijoita ja -toimittajia (feministit Rada Iveković, Vesna Kesić, Dubravka Ugrešić, Slavenka Drakulić) vastaan hyökättiin, kun he julkisesti asettuivat vastustamaan vihan politiikkaa. Heidän yksityisyytensä loukkaukset olivat kaikkien moraalisten standardien puitteissa kyseenalaisia, mutta juuri heidän *yksityisyydestään* tuli se hinta, joka heidän täytyi maksaa esiintymisestään julkisuudessa. Heidän elämänsä yksityisasioida (elinkumppanit, joilla ei ollut Kroatian kansalaisuutta, kotiosoitteet jne.) saatettiin julkisuuteen. Tämä oli ensimmäinen niin sanottu ”mediaraiskaus” Kroatiassa. (Sotaa ja hallitusta kritisoineiden miesten yksityiselämä ei koskaan joutunut hyökkäyksien kohteeksi, kuten kävi naisaktivistien kohdalla.)

”Yksityinen tila” ja yksityinen ääni joutuivat helposti hyökkäyksen kohteeksi. Tämän vuoksi naiset pyrkivät löytämään turvallisempia tiloja (”naisten keitaita” kuten yksi pakolaisnainen

kuvasi Naisuhrien keskusta). Ensimmäisistä naiskeskuksista tuli niitä harvoja paikkoja, joissa erilaisuutta hyväksyttiin. Naiset oppivat, että ”heidän turvallista paikoistaan” voi tulla myös turvallinen paikka *toisille*. Naisten toiminta, joka perustui heidän ajassa ja paikassa syntyneisiin kokemuksiinsa johti siihen, että vaikka he naisina voisivatkin ulottaa hoivapolitiikan myös *toisille/toisille*, koska he olivat taloudellisesti, sosiaalisesti ja psykologisesti pakotettuja tekemään niin, heillä oli kuitenkin mahdollisuus tehdä myös omia päätöksiään: ulottaa hoivapolitiikka naisiin, pakkosiirtolais- ja pakolaisnaisiin, jotka olivat heitäkin marginaalisemmassa asemassa. Usein kysyttiin, miksi he työskentelivät naisten kanssa riippumatta heidän etnisestä taustastaan tai muista kytköksistään. He vastasivat tämän olevan eettinen ja poliittinen valinta, jolla he haluavat rikkoo ”hyväksyttävät toimintamallit” siitä, mitä naisten tulisi tehdä.

Jotain mitä meidän pitää feministeinä tehdä

Sota ja yhteiskunnan militarisointi kavensivat ja väheksyivät naisten roolia yhteiskunnassa. Naisuhrien keskuksen hoivapolitiikka puolestaan pyrki vahvistamaan naisten ihmisoikeuksia (niin yksilöinä kuin ryhmänäkin) kohtelemalla heitä sosiaalisena ryhmänä.

Vuonna 1993 perustettu Naisuhrien keskus oli ensimmäinen poliittinen naiskansalaisjärjestö. Siihen liittyi myöhemmin B.a.B.e, Naistutkimuksen keskus ja naisjärjestöt *Lošinj a Poreč*. Järjestöt toimivat feministisen etiikan pohjalta. Naiset tukivat toisia naisia riippumatta heidän kansalaisuudestaan, etnisestä taustastaan, uskonnostaan, koulutuksestaan, iästään tai seksuaalisesta suuntautumisestaan. Eikä tämä jäänyt vain julkilausuman tasolle. He todella elivät näiden periaatteiden mukaan. Vuodesta 1993 vuoteen 1996 Naisuhrien keskuksessa työskenteli 45 naisaktivistia, paikallisia ja pakolaisia, kroaatteja, serbejä ja muslimeja, uskonnollisia, agnostikkoja, ateisteja, heteroja ja lesboja. Tuolloin oli välttämätöntä ulottaa hoivapolitiikka

koskemaan myös *toisia* (tuhansia pakolaisia eli täysin epäinhimillisissä oloissa). Samoin oli välttämätöntä vastustaa poliittisesti nationalistista diskurssia, joka lietsoi vihaa *toisia* kohtaan ja uhkasi pakolaisten, muukalaisten sekä opposition jäsenten elämää. Naiset tulivat Naisuhrien keskuksen, koska siellä erilaisuus hyväksyttiin ja sitä kunnioitettiin. Biba (Habiba) Metikoš, pakolainen Sarajevosta ja keskuksen aktivisti kertoi haastattelussa: ”Se oli hienoa aikaa, kun saatoin sanoa ääneen nimeni. Sarajevoon jäi mieheni, serbi – ”tunnustin” sen heti. Koin olevani uudestisyntynyt. Tässä paikassa minun ei tarvinnut pelätä mitään. Mutta tätä en olisi voinut jakaa kroatialaisen enemmistön kanssa.” (Metikoš 2003.) Käytännön työ naispakolaisten kanssa ja nationalismia, sotaa ja feminismiä koskevan ajattelun muuttuminen tapahtuivat samaan aikaan.

Hoivapolitiikka feministisessä yhteydessä ymmärrettiinkin ”tukena” (eikä ”apuna”) – tukena pakolaisnaisille, jotta he saisivat takaisin oman elämänsä, voimistuivat toimimaan johtavissa asemissa pakolaisyhteisöissään ja ajamaan ihmisoikeuksia. Protestit Kroatian hallituksen (pakolaisia) syrjivää politiikkaa vastaan, julkiset keskustelut sodasta ja rauhasta, ensimmäiset naisten yhteiset tapaamiset sodan synnyttämien rajojen yli – kaikki ymmärrettiin hoivapolitiikan osana. Se oli myös monelle henkilökohtainen vaihtoehto pysyä tervejärkisenä ylitsepuksuvan nationalistisen euforian edessä.

Rangaistus kansalaistottelemattomuudesta

Mutta jälleen kerran naisten valitsema hoivapolitiikan muoto, heidän sitoutumisensa aktivismiin, heidän julkinen roolinsa – ääni jota ei voitu vaientaa – ei kuitenkaan voi jäädä ”rankaisematta”.

Epäsuora vastine sille, miten hoivapolitiikan feministinen aktivismi tulkittiin, löytyy vielä kolme vuotta sodan päättymisen jälkeen, niin sanotun demokraattisen hallituksen ollessa jo vallassa, misogynisesta hyökkäyksestä

feministiaktivisteja kohtaan *Večernij list* -päivälehdestä:

Ja mitä voimme vielä sanoa kun on selvää, että 80 prosenttia nais- ja muiden *marginaalisten järjestöjen* aktivisteista on serbejä ja loput enemmän tai vähemmän kroaatteja, joiden perhe- ja poliittinen tausta löytyy Jugoslavian salaisesta palvelusta, Jugoslavian poliisista tai Jugoslavian armeijan upseerien keskuudesta. Vaikka he yhteiskunnassa muodostavat *absoluuttisen vähemmistön*, he halusivat saada näkyvän roolin. Vaikka he sanovatkin tukevansa kaikkia sodan naisuhreja, he tosiasiaa tukevat enimmäkseen *ei-kroatialaisia naisia*. Nämä naiset, jotka puhuvat kovaäänisesti naisten oikeuksista perheessä, elävät itse tavalla joka on suoraan vastainen ideaalille ja suotavalle kroatialaiselle perheelle (toisin sanoen, he ovat naimisissa, mutta heillä ei ole lapsia tai he ovat vanhoja, mutteivät vielä naimisissa jne.). Vaikka he taistelevat naisten reproduktiivisten oikeuksien puolesta, jotkut heistä eivät edes elä suhteessa miesten kanssa, koska he ovat lesboja (joita vastaan minulle ei mitään, niin kauan kun heidän lesbolaisuutensa ei kasva militantiksi ideologiaksi).

Vaikka he vastustavat *luonnonlakeja*, he halusivat säätää lakeja parlamentissa. Ilman sitä *tukea* jota he saavat *ulkomailta* (lahjoituksina, rahana ja palkintoina kansainvälisiltä järjestöiltä), he olisivat oikeastaan *aika merkityksettömiä*, ja vain tämän tuen varassa he voivat saavuttaa jotain vaikutusvaltaa.

Järjestöt ovat näennäisesti naisjärjestöjä, mutta todellisuudessa ne ovat *Jugo-poliittisia järjestöjä*. Heidän paheellisissa toimissaan, jotka koskettavat naisia, perheitä ja jopa itse Kroatiaa, voimme vain nähdä kuinka heidän suurserbialainen Jugoslavianansa on rappeutunut ja vajonnut säälittävään tilaan. Yhdellä sanalla, anti-naisia, jotka sotivat naisten puolesta! (Ivkošić 1998)

Ei tarvitse olla hämmentynyt naisten aseman tasaisesta heikentymisestä ja heidän vaikutusvaltansa kaventumisesta (naiset kuuluivat ”marginaaleihin järjestöihin” ja he ”muodostavat

absoluuttisen vähemmistön” ja ovat oikeastaan ”aika merkityksettömiä”). Herää kysymys, miksi heitä vastaan sitten näin hyökättiin lehdessä?. Kuitenkin artikkelin tekijä ilmaisi useasti ”he vastustavat...”. Se uhka minkä hän näki vallitsevien patriarkaalisten arvojen vastustamisessa – joko ”ideaali ja suotava kroatialainen perhe” (ja kenen moraalikäsitteen mukaan?) tai ”vastustavat luonnon lakeja” (klassisen etiikan mukaan?) – oli hyökkäyksen todellinen syy. Myös syytösten naisten etnisestä taustasta (80 prosenttia aktivisteista oli serbejä) ”rikoksen” tavoin, argumentin, että heidän toimintansa oli Kroatian vastaista tai että se tukisi ”hyökkääjää” voidaan nähdä heijastelevan (politiikan/yleisön) odotettua diskurssia. Jälleen kerran, kuten myös sodan alussa, meistä tuli ”Kansan petteureita”.

”Rada Borić lausui julki monia vakavia syytöksiä kroatialaista yhteiskuntaa vastaan. Hän muun muassa kuvasi kuinka ”väkivalta sotatantereelta on nyt tuotu kotiin väkivaltana naisia kohtaan.” Koska tämä lausunto vääristää täysin Isänmaan puolesta käydyn sodan, sen moraalinen merkitys ja tarkoitus on itse asiassa kieltää se, että kyseessä olisi ollut puolustus fasistisen Serbian hyökkäystä vastaan...”. (Ivkošić 1998)

Toimittajan hyökkäys lehdessä oli vastaus väitteeseemme jonka mukaan ”väkivalta sotatantereelta on nyt tuotu kotiin väkivaltana naisia kohtaan”. Paljastamalla patriarkaalisen moraalin – jossa väkivalta naisia kohtaan on hyväksyttävää – ei yksistään vääristä, kuten hän sanoi ”kuvaa Isänmaasta” vaan myös käsityksen ”universaalista moraalista”.

Kun syytös julkaistiin, 15 naista eri järjestöistä päätti syyttää lehteä ja artikkelin tehnyttä toimittajaa. Kunkin naisen tuli syyttää toimittajaa erikseen siviililakisyytöksen mukaan – mitään kollektiivista syytöstä sukupuolisen syrjinnän perusteella ei voinut tehdä, vaikka sukupuolinen syrjintä – kuten myös rodun tai kansallisuuden perusteella – on kielletty Kroatian perustuslaissa.

Merkittävin ongelma oli siinä, että syytetyt

naiset pitivät esitettyjä syytteitä itse asiassa *omana* eettisenä diskurssinaan. Tosi asia, että he puolustivat ”enimmäkseen ei-kroatialaisia naisia”, oli totta. Jo se seikka, että Kroatian valtion hoivapolitiikka koski pääasiassa Bosniasta tulleita etnisiä kroaatteja, antoi feministisille järjestöille ”oikeuden” ulottaa oma hoivapolitiikkansa koskemaan *toisia*. Naiset eivät myöskään voineet osoittaa vääräksi syytöksiä siitä, että he eivät hyväksyisi ”ideaalia” kroatialaista perhemallia. Tyypillisessä kroatialaisessa perheessä ei ole mitään ideaalia, vaan joka kolmas nainen joutuu perheväkivallan uhriksi (ja tämä oli meille todisteena siitä, että sodan jälkeen väkivalta naisia kohtaan oli lisääntynyt). Pettyneet sotilaat, PTSD (posttraumaattinen stressihäiriö), rintamalta mukana tuodut aseet ja menetetyt työpaikat, sosiaalinen turvattomuus, tuhotut talot jne. vain ”muokkasivat” väkivallan muotoja jotka ”palasivat kotiin”.

Viitteet

- 1 Käytän tässä kansaa ja kansakuntaa viittaamaan siihen poliittiseen, symboliseen sekä ideologiseen järjestykseen, sosiaaliseen todellisuuteen ja tunteisiin, joilla kansakunnasta on tehty sosiaalisen kategoria. Kansakunnan ytimessä on käsitys, että siihen ”synnyttään” ja siksi se niin usein nähdään luonnollisena.
- 2 Feministisen tarkastelutavan yksi keskeisistä väitteistä etiikasta on huomioida naisten moraaliset kokemukset ja pitää niitä myös poliittisina.
- 3 Nel Noddingsin (1984) mukaan naisilla on luonnollinen taipumus hoivapolitiikkaan.

Lähteet

- Hanmer, Jalna (2000), *Making Connections: Researching Gendered Violence*. 4th European Feminist Research Conference, 29–30 September 2000, University of Bologna, Italy.
- Ivkošić, Milan (1998), *One. Večernij list*, 14.6.1998.
- Metikoš, Biba (2003), *Razgovor, 10 years after:*

Ja lopputulos (naisten ennakoima): oikeus lykkäsi käsittelyä ja tapaus ”jatkuu” kolmen vuoden ajan kunnes se vanhentui (tyypillinen toimintatapa noihin aikoihin ”valtion vihollisia vastaan”).

Mitä naiset edustivat, feministeinä ja aktivisteina, oli vastustaminen – he toimivat erilaisen etiikan pohjalta. Ja se näytti toimivan, sillä merkittävä päivälehti päätti hyökätä naisaktivisteja vastaan.

Olivatko kroatialaiset feministit, jotka vastustivat nationalismia tai ovatko serbialaiset naiset, jotka nyt puoltavat Kosovon itsenäisyyttä, kansansa pettureita? En usko. Naiset vaativat yhteiskunnan muuttumista – kohti rauhaa ja tasa-arvoa, kulttuuristen, etnisten, sukupuolisten ja muiden erojen hyväksymistä. Heidän vaateensa tukevat erilaista etiikkaa ja erilaista politiikkaa.

Englannista suomentanut Jaakko Turunen

- 4 Sotaa edeltäneet naisryhmät käsittivät ensisijaisesti laajakantaisia naisliikkeitä, jotka antoivat poliittisen tukensa silloiselle hallitukselle (ne menettivät poliittisen vallan 1960-luvulla) sekä monia naisten feministisiä, enimmäkseen akateemisia ryhmiä (yksi näistä oli *Žena i drustvo* (Nainen ja valtio), jonka jäsenistä osa lähti myöhemmin perustamaan ensimmäistä feminististä naisliikettä 1990-luvulla, Zagrabin autonomista naisten taloa (*Autonomna ženska kuća Zagreb*).

Zbornik CZZZ-a, 2003.

- Noddings, Nel (1984), *Caring: A Feminine Approach to Ethics and Moral Education*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Vjesnik, *Unutarnaja politika*, Dom ženskog pisma i slikarstva, 3.8.1995.